

IKKINCHI TIL SIFATIDA CHET TILINI O'RGATISHDA OTA-ONALAR BILAN HAMKORLIK

Matqosimova Mohira Erkinbek qizi

ADCHTI, Nemis tili nazariyasi va amaliyoti

Kafedrasi o'qituvchisi

Mohiraqina@gmail.com

Turg'unboyeva Mubina O'tkirbek qizi

ADCHTI, Ingliz filalogiyasi o'qitish

metodikasi, Tarjimashunoslik fakulteti talabasi

turgunboyevamubinabonu2@gmail.com

Annotatsiya; Ushbu maqola ikkinchi til sifatida chet tilini o'rganishda ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyatini va samaradorlikni oshirish yo'llarini batafsil ko'rib chiqadi. Maqolada ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasidagi muloqot, umumiy tushuncha va maqsadlar, o'rganish jarayoni va motivatsiyani qo'llab-quvvatlash, o'yin-kulgi orqali o'rganish va uyda o'rganish uslublari kabi muhim jihatlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: chet tili o'rganish, ota-onalar hamkorligi, o'qituvchi-ota-ona munosabatlari, o'rganish motivatsiyasi, bolalar xotirasi, o'yin orqali o'rganish, uyda til o'rgatish.

Chet tilini o'rganish — bu nafaqat til qobiliyatlarini rivojlantirish, balki madaniy tafakkur, muloqot qilish, muammolarni hal qilish, ijodiy fikrlash kabi ko'plab ko'nikmalarni shakllantirishdir. Ikkinchi til sifatida chet tilini o'rgatish jarayonida bola o'z ona tilidan tashqari boshqa tilni o'zlashtiradi, bu esa uning aqliy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq bu jarayonda faqatgina maktab yoki o'qituvchining ishtiroki yetarli emas. Bola ta'lim oladigan muhit — uy sharoiti, oilaning unga bo'lgan munosabati, ota-onaning qo'llab-quvvatlashi ham nihoyatda muhimdir. Shu sababli ota-onalar bilan hamkorlik qilish, ularni til o'rganish jarayoniga jalb etish samaradorlikni oshiradi. Til o'rganish kishilik jamiyatida bag'oyat muhim sohalardan hisoblanadi. Muloqot vositasi bo'lmish tilni tabiiy muhitda (oilada, jamoatchilik orasida) yoki uyushgan holda (darsda) amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o'rganiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa, ko'p tillilik (poliglossiya) ulkan ahamiyat kasb etmoqda. Ikkinchi til sifatida chet tillarini o'rganishda ota-onalar bilan hamkorlik o'rganish jarayonini yanada samarali va samarador qilishning kaliti hisoblanadi. Bolalar uyda ham tilni o'rganish imkoniga ega bo'lishlari va shu orqali til qobiliyatlarini yanada rivojlantirishlari muhimdir. Ota-onalar va o'qituvchilarning birgalikda harakat qilishi o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Ko'p tillarni biladigan

bolalarni tarbiyalashni xohlaydigan ota-onalardan eng ko'p so'raladigan so'rov bu. Ota-onalarga farzandlariga xorijiy tilni o'rgatish bo'yicha maslahat berishda "xorijiy til" o'rniga "maqsadli til" iborasidan foydalanishni ma'qul ko'raman. Bizning fikrlashimizga biz foydalanadigan so'zlar sezilarli darajada ta'sir qilishi mumkin..Maqsad yoshlarga ikkinchi tilni o'rgatish bo'yicha maqsadlar qo'yilganligini anglatadi. Bu bizning miyamizni ozchilik tiliga ustunlik berishga o'rgatadi. Oilada til o'rganishni uyda boshlashga yordam berish va farzandga xorijiy tilni o'rgatishda yordam berish uchun men ushbu 5 bosqichli harakatlar rejasini taqdim etaman.1. Bolalar bilan uyda maqsadli tilda gapirish.

Bolangizga ikkinchi tilni o'rganishga yordam berishning birinchi qadami shunchaki gapirishni boshlashdir. Boshlashga hech qachon kech bo'lmaydi ham,qanchalik tez bo'lsa, shuncha yaxshi. Ota-onalar farzandlari bilan gaplashayotganda noqulayliklarni boshdan kechirishlari mumkin. Ammo takrorlash juda muhim! Vaqt o'tishi bilan o'ylash va avtomatik ravishda javob berish amaliyoti rivojlanadi.2. Qo'shiqlar orqali bolaga xorijiy tilni o'rgatish.

Musika uyni xorijiy tilli o'quv muhitiga aylantirish imkoniyatiga ega, chunki qo'shiq aytish va raqsga tushish tabiatan yoqimli. Qo'shiqlar - bolani yangi til bilan tanishtirishning ajoyib usuli! Ko'pgina maktab o'quvchilari boshlang'ich maktabda ingliz tilida "Jingle bells" va "Merry Christmas" qo'shiqlarini kuylashni o'rganadilar. Insonlar ko'pincha qo'shiq so'zlarini o'nlab yillar o'tgach esda saqlab qolishadi.3. Audiokitoblar va videolardan xorijiy tilni o'rganish.

Bu eng past tayyorgarlik mahsulotlaridir. Band ota-onalar tomonidan ko'proq foydalanadilar. Videolar va audiokitoblar bolaga tilni qo'shimcha ta'sir qilish uchun ona tilida so'zlashuvchilar qatoriga kirishi mumkin. Bu, ayniqsa, katta yoshdagi bolalar va o'smirlar uchun to'g'ri keladi. Netflix, Disney Plus va Amazon Prime-da ko'pchilikning tilidan ko'ra maqsadli tilingizda serial va filmlarni qidiring.Bundan tashqari, audiokitoblarni tinglash har qanday tilda yangi so'zlarni o'rganish uchun samarali va tinchlantiruvchi yondashuvdir. Bolalar uchun bepul ko'p tilli audiokitoblarni taklif qiluvchi veb-saytlar va ilovalar limmo-lim.

4. Xorijiy tilni uyda ko'rinadigan qilib qo'yish. Bu iborani eshitishdan tashqari, uni ko'zlarga aniq ko'rsatishdir. Farzand xonada xorijiy tilni "ko'ra" olsa, qiziqish uyg'onishi mumkin. Ya'ni xorijiy tilda so'z va iboralar yozilgan yorliq va belgilarning mavjudligi bolalar va ota-onalarni undan foydalanishga undashi mumkin. Xorijiy tildagi kitoblarni yig'ish uni dominant bo'lishiga olib keladi.

5. Farzandga xorijiy tilni qiziqarli mashg'ulotlar bilan o'rgatish.Bolalar amaliy mashg'ulotlar orqali tilni yoqimli, tabiiy va esda qolarli tarzda o'rganadilar. Bolalar to'liq vaqtda maktabga borganda, ular tengdoshlari bilan eng keng tarqalgan tilda tez-tez yangi xotiralar hosil qiladi. Ota-onalar Hamkorligining Ahamiyati

1. Bolaning Motivatsiyasini Oshirish – Ota-onalarning qiziqishi va rag'batlantirishi bola uchun kuchli turtki bo'ladi. Eng asosiysi, Bolani ko'p tanqid qilmaslik. Agarda bolaga ko'p bosim o'tkazilsa, bola o'sishdan to'xtab qoladi. Ya'ni men uddalayolmayman degan fikr payda bo'ladi. Ota-ona birinchi va muhim muallim hisoblanadi. Va albatta eng katta rag'bat va maqto'vni bola ota-onasidan kutadi. Chet tilini ikkinchi til sifatida o'rgatish — bu zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismlaridan biridir. XXI asrda har bir inson kamida bir chet tilini bilishi zaruratga aylangan. Buning asosiy sabablari quyidagilar bilan izohlanadi:

1. Global kommunikatsiya vositasi sifatida: Ingliz tili bugungi kunda diplomatiya, xalqaro biznes, internet va fan sohalarida asosiy aloqa vositasi hisoblanadi. Bu esa bolalarga yoshligidan ushbu tilni o'rganishga ehtiyoj tug'diradi.

2. Ta'lim imkoniyatlari: Chet tilini bilgan o'quvchilar xalqaro grantlar, onlayn kurslar, xorijiy universitetlarga kirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa ularning shaxsiy va professional rivojiga xizmat qiladi.

3. Zamonaviy texnologiyalarga kirish: Internetdagi ko'pchilik ilmiy, texnik va ijtimoiy resurslar ingliz tilida. Til bilgan bola global resurslardan bimalol foydalanadi. 4. Mehnat bozoridagi talab: Bugungi mehnat bozorida chet tilini biladigan mutaxassislar talab juda yuqori. Bu esa bolalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatiga puxta tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Chet tilini ikkinchi til sifatida o'rgatish ayniqsa erta yoshda samaraliroq kechadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik yoshdagi bolalar tilni tabiiy muhitda, o'yin orqali, musiqiy va vizual vositalar yordamida tezroq va samaraliroq o'zlashtiradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim muassasalari va boshlang'ich sinflarda til o'rgatish metodikasi alohida e'tiborga molik. O'zbekiston sharoitida esa bu masalaga davlat miqyosida katta e'tibor qaratilmoqda. Prezident qarorlari asosida maktabgacha va umumta'lim maktablarida ingliz tilini erta yoshdan o'qitish yo'lga qo'yilgan. Respublika bo'yicha minglab chet tili o'qituvchilari tayyorlanmoqda, darsliklar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqilmoqda. Shunday qilib, chet tilini ikkinchi til sifatida o'rgatish zamonaviy ta'limda asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib, bu jarayonda ota-onalarning roli tobora ortib bormoqda. Keyingi bo'limda ota-onalarning til o'rganishga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida batafsil to'xtalamiz.

Chet tilini o'rganish jarayonida ota-onalar eng yaqin hamkor, motivator va rol modeli bo'lib xizmat qiladi. Bola tilni o'rganishda eng avvalo ota-onasining yondashuvi, qo'llab-quvvatlashi va munosabati orqali ilhom oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onasi chet tilini o'rganishga ijobiy munosabatda bo'lgan, bu borada faol qatnashgan bolalar yuqori natijalarga erishadi. 1. Rol modeli bo'lish: Agar ota-onalar o'zlari ham til o'rganish jarayoniga qiziqish bildirsa, farzandlar uchun bu ilhomlantiruvchi bo'ladi. Farzand ota-onasining til o'rganayotganini ko'rib, u ham bunga intiladi. 2. Muhit yaratish: Uyda chet tili eshitilishi, videolar, multfilmlar,

musiqalar orqali bolaning tilga bo'lgan quloq o'rgatiladi. Bu esa bolaning eshitish va tushunish ko'nikmalarini kuchaytiradi.3. Kun tartibiga kiritish: Har kuni chet tilida qisqa suhbatlar, o'yinlar, lug'at takrorlari orqali bola til bilan doimiy aloqa qilishga odatlanadi.4. Qo'llab-quvvatlash: Bola xato qilganda uni tanqid qilish emas, aksincha, rag'batlantirish kerak. Bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.5. Darsdan tashqari faoliyatlar: Chet tilida kitob o'qish, hikoya aytish, kichik ssenariylar tuzib rol o'yinlar o'ynash ota-onaning bevosita ishtirokini talab qiladi.6. O'zaro aloqa: O'qituvchi va ota-ona o'rtasidagi doimiy aloqaning mavjudligi bolaning rivojlanishini kuzatish, yordam berish va kerakli yo'naltirishlar berishga xizmat qiladi. Shuni unutmaslik kerakki, ota-onaning o'zini faqat uyda bolani nazorat qilish yoki topshiriqni bajarishga majbur qilishdan iborat emas. Aslida ular bolaga ruhiy, emotsional va ma'naviy jihatdan tayanch bo'lishi, uni tushunishi, rag'batlantirishi lozim. Ayniqsa, yosh bolalar til o'rganishda ko'proq his-tuyg'ularga tayanadi, shuning uchun ota-onaning mehrli, sabrli va doimiy yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarning sifatli ta'lim olishida ota-onalarning bolalari bilan maktabdagi muvaffaqiyatlarini muhokama qilishi ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi yaqin muloqot, muammolarni erta aniqlash va motivatsiyani oshirish ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Ota-onalarning faol ishtiroki va ta'limga jiddiy munosabati bolalarning muvaffaqiyatli rivojlanishi va bilim olishga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi. Shu sababli, ota-onalar bolalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari va ularning muvaffaqiyatlarini muntazam muhokama qilib borishlari zaruriy ehtiyojlardan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onasi deyarli har kuni ular bilan shunchaki suhbatlashib o'tirib vaqt o'tkazadigan, tushlik yoki ovqatni birga qiladigan yoki maktabdagi muvaffaqiyatlarini muhokama qiladigan bolalarda hayotdan qoniqish hissini ko'proq tuyadi. Ya'ni, ota-onalar bilan bo'lgan oddiy muloqot o'quvchilarning hayotdan qoniqish darajasiga kuchliroq ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalarning yuqori sinflardagi o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishining susayishiga olib keladigan muammolarni bartaraf etish uchun bir qancha yechimlarni taklif qilish mumkin. Eng birinchi navbatda o'qituvchilar va ota-onalar muntazam ravishda uchrashib, bolalarning ta'lim jarayoni haqida fikr almashishlari kerak. Buning uchun esa zarur choralar ko'rilishi lozim. Masalan, ota-onalar bolalarining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlari uchun ish joyida ham qulay sharoit yaratish muhimdir. Ish beruvchilar ota-onalarga moslashuvchan ish vaqti taklif qilishlari, maktabda o'tkaziladigan turli xil tadbir hamda majlislar vaqtida ish haqi saqlangan holda tanaffuslar berish amaliyotini yo'lga qo'yish lozim. Shu bilan birga maktablarda ta'lim boshlangan vaqti ota-onalar uchun ish vaqtini qisqartirish yoki ularga qo'shimcha ta'lim berish imkoniyatini yaratish lozim. Bu orqali ota-onalar bolalarining ta'lim jarayoniga ko'proq vaqt ajratishlari mumkin bo'ladi. Shuningdek, ish beruvchilar hamda ota-onalarga tezkor va muhim axborot yetkazish uchun SMS xabarnomalar yuborish

amaliyotini yo'lga qo'yish, unda ish beruvchi hamda ota-onalarga ota-onalar yig'ilishi, sinf rahbari bilan uchrashuvlar va boshqa muhim uchrashuvlar haqida xabar berish, maktabda o'tkaziladigan turli xil tadbirlar, ota-onalar uchun ta'lim va tarbiya bo'yicha maslahatlar va tavsiyalar yuborishni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Ota-onalar va ish beruvchilarga yuboriladigan SMS-xabarnomalar bolalarning ta'lim jarayonini yaxshilashda katta rol o'ynaydi. Uy vazifalari, dars jadvali, tadbirlar va maslahatlar haqida muntazam ma'lumot yetkazish ota-onalarning faolligini oshiradi va bolalarning muvaffaqiyatlarini ta'minlashga yordam beradi. Ota-onalar bolalarining ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishi uchun keng miqyosda targ'ibot ishlarini boshlash, ularning savodxonlik darajasini tadqiq qiluvchi tadqiqotlar o'tkazib borish hamda ota-onalar uchun maxsus treninglar tashkil etish lozim.

Ota-onalarning bolalarining ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishi uchun barcha birgalikda harakat qilishlari zarur. Treninglar, seminarlar, qo'llanma va resurslar, muntazam uchrashuvlar, onlayn muloqot platformalari, motivatsiya va rag'batlantirish tadbirlari, ta'lim va tarbiya muhitini yaratish va ish joyida qo'shimcha qo'llab-quvvatlash kabi chora-tadbirlar ota-onalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishlarini ta'minlaydi. Bu orqali bolalarning ta'lim sifati oshadi va ularning muvaffaqiyatli shaxslar bo'lib yetishishlari uchun zamin yaratiladi. Umuman olganda, bolalarning sifatli ta'lim olishida ota-onalarning roli beqiyosdir. Ularning motivatsiya berish, qo'llab-quvvatlash, mas'uliyatni bo'lishish, ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish, maktab bilan muloqot qilish, uyda qulay ta'lim muhitini yaratish va ta'limga jiddiy munosabatda bo'lishlari bolalarning ta'lim jarayonida muvaffaqiyat qozonishlariga katta yordam beradi. Ota-onalar va maktab o'rtasidagi samarali hamkorlik esa bolalarning ta'lim sifatini oshirishda eng asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hoshimov O', Yaqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi, Toshkent, "Sharq" nashriyoti, 2003.
2. Z.Nishonova; "Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi"
3. Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi, Toshkent, "O'qituvchi" nashriyoti, 1996.
4. Pinter A. Teaching Young language Learners. Oxford university Press, 2015.
5. Agzamova D.B. English teaching methodology. Tashkent.: Barkamol fayz